

СЕКЦІЯ 3 МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

УДК 81.26.378

ВИХОВНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОМЕРАНІЇ В ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВІ НІМЕЧЧИНИ

Гуменюк З.В., старший викладач факультету лінгвістики
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті розглядаються історичні і культурні особливості Померанії, зокрема різноманітні інтерпретації історичних подій, пов'язаних із її територією. Автор підкреслив тенденцію розглядати історію Померанії з точки зору гуманізму і взаєморозуміння, зважаючи на історичний контекст.

Ключові слова: Померанія, культурні особливості, історичний контекст, інтерпретації.

В статье рассматриваются исторические и культурные особенности Померании, в частности разнообразные интерпретации исторических событий, связанных с ее территорией. Автор подчеркнул тенденцию рассматривать историю Померании с точки зрения гуманизма и взаимопонимания, принимая во внимание исторический контекст.

Ключевые слова: Померания, культурные особенности, исторический контекст, интерпретации.

Gumenyuk Z.V. CULTURAL UND HISTORICAL PECULIARITIES OF POMMERN IN STUDIES OF GERMANY

The article deals with some historical and cultural peculiarities of Pommern. The history of Pommern has various interpretations. The author stressed a tendency to consider the history of Pommern from standpoint of humanism and mutual understanding taking into account historical context.

Key words: Pommern, cultural peculiarities, historical context, interpretations.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті у зв'язку з широким розвитком засобів інформації, а також транспортних засобів виникає різнобічний інтерес до міжкультурної комунікації, до різних аспектів взаємин народів і культур. Особливий інтерес представляє історія і культура територій, в різні періоди часу, які входили до складу різних держав та перебували під впливом різних культур. У той же час вивчення історії і культури таких територій є досить складним, оскільки, як правило, в процесі написання історій держав у минулому бралася до уваги в основному історія подій, пов'язаних з основною національністю конкретної держави або з діяльністю тих, кому належала влада в той період. Під час переходу території до складу іншої держави змінювалася і інтерпретація її історичного опису. Нова держава прагнула підкреслити найбільш близькі до неї особливості приєднаної території. З ідеологічної точки зору прагнули до замовчування або ж до обмеження відомостей про представників інших національностей і інших культур на території держави. Це відбувалося і під впливом концепції однопонаціональної держави, і в результаті проявів ради-

кального націоналізму, і з метою виправдати випадки насильницького (в результаті воєн) включення окремих територій до складу держави. Верховна влада держав прагнула також не дати привід для національно-визвольного руху на нових територіях, а також для вимог про розширення прав представників окремих національностей на цих територіях. З іншого боку, всякий розвиток історії і культури інших народів на території національної держави, підкреслення особливостей їх розвитку могло послужити в минулому однією з додаткових підстав для виправдання агресії з боку інших держав, особливо тих, які також мали ці народи у своєму складі. Це було особливо характерно для тих періодів історії, коли війна вважалася цілком прийнятним засобом міжнародних відносин, що було типово і для Європи до початку ХХ століття. Міжнародне право того часу суттєво відрізнялось від сучасного міжнародного права. Вважалось можливим застосування примушування до суверенних держав. Як основний засіб такого примушування розглядалася війна, міжнародне право того часу легалізувало анексію [4, с. 23]. Звернення до війни розглядалось як

невід'ємне право кожної держави, як вищий прояв його суверенітету в міжнародних відносинах [1, с. 35]. У міжнародному праві до початку ХХ століття була відсутня заборона агресії, як це має місце зараз [6, с. 8], коли в найважливіших міжнародних актах (наприклад, в Статуті ООН) закріплені такі принципи, як заборона застосування сили або загрози силою в міжнародних відносинах, обов'язковість мирного розв'язування суперечок та ін. [7]. Отримали подальший розвиток принципи поважання суверенітету, невтручання у внутрішні справи, рівноправ'я та ін. Ці зміни дають підстави говорити про створення нового, сучасного міжнародного права, яке закріплює основні політичні і правові умови мирного співіснування і спрямовано на забезпечення такого співіснування. У міжнародному ж праві початку ХХ століття існувало «право війни», тісно пов'язане з правом переможця диктувати свою волю переможеному [6, с. 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практично тільки наприкінці ХХ століття, коли завдяки успіхам у розвитку техніки виникли можливості для роботи з великою кількістю інформації, які дозволяли показувати і інтерпретувати її з різних точок зору, коли в інших народах і культурах побачили цінність, а не супротивника, з'явилася можливість докладніше розглядати історію і культуру територій, що історично входили до складу різних держав. Хоча в 90-і роки ХХ століття в умовах, коли починали широко розкриватися відомості про негативні, болючі події минулого, і виникла концепція «світу без історії» [8, с. 423], все ж народжувалися ініціативи, що ставили своєю метою уникнути забуття історії, розглядати історичні події без «білих плям», розкривати їх для нагадування іншим [8, с. 424]. І багато хто вважає, що майбутнє не можна будувати на фундаменті забуття [8, с. 424]. Тому і є актуальним завданням вивчення територій, що історично входили до складу різних держав. Такі дослідження повинні спиратися на розуміння і толерантність, на бажання пізнати світ в усьому його різноманітті [8, с. 424].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однією з таких територій є Померанія (Pommern (нім.), Pomorze (польск.), Помор'є (рос.)), яка має складну історію і в різний час переходила різними своїми частинами до складу польської, німецької і інших держав. Слід враховувати недостатню вивченість окремих періодів

історії Померанії. При цьому слід враховувати і недостатню дослідженість окремих періодів. Наприклад, вважається, що ще не підтверджено багато гіпотез ранньої історії Померанії [8, с. 33]. Також і політична історія Померанії приблизно з 1850 року до 1918 року вважається маловивченою [8, с. 236].

Формулювання цілей статті. Складність вивчення історичних особливостей цієї території полягає в тому, що в польській і в німецькій літературах в різні історичні періоди прагнули показати Померанію зі своїх точок зору, при цьому деякі аспекти могли підкреслюватись, а деякі замовчуватись. Існують також точки зору інших держав і дослідників, які прагнули підтримувати більшою мірою або Польщу, або Німеччину, а також окремих осіб, що мали більш консервативні або менш ліберальні погляди [3]. Тому нині важливо знати об'єктивну історію цієї території, а також розглянути найбільш суттєві історичні погляди на Померанію, визначити причини тих або інших інтерпретацій історичних періодів цього територіального утворення. Важливо також розглянути взаємини представників різних народів в різні періоди розвитку Померанії, що могло б дати приклади і уроки для вирішення проблем міжнаціональної і міжкультурної взаємодії в сучасному світі, зокрема і для інших територій, що мають складне минуле, заселених представниками різних національностей і культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хоча територія під назвою Померанія (від йому. Pommern) має також польську назву Pomorze, а в російськомовних і україномовних джерелах зустрічається під назвою Помор'є (рос.), Помор'я (укр.), в цій статті ми розглядатимемо цю територію переважно під назвою Померанія, оскільки матеріали розглядаються переважно з точки зору лінгвістознавства Німеччини. У деяких випадках, проте, може вживатися назва Помор'я.

Померанія в цій статті розглядається на основі першого спільного німецько-польського дослідження історії Померанії, що вийшло окремою книгою на польській і німецькій мовах в 1999 році в місті Щецин (Польща) [8]. Використовувалися також відомості з інших джерел [наприклад, 5; 9; 10]. Взяті до уваги складні періоди історії Померанії, особливо період після створення Німецької імперії в 1871 році і до закінчення першої світової війни, і від закінчення другої світової війни до початку 90-х років ХХ століття, коли різні аспекти історії Померанії роз-

глядалися по різному з німецької, польської, радянської і інших точок зору [5; 8; 9; 10], а період після другої світової війни ще і з точок зору істориків Федеральної Республіки Німеччини і Німецької Демократичної Республіки, коли мали місце і реваншистські аспекти історичного дослідження [6], і прагнення до практично повного замовчування деяких подій цього періоду, що мало під собою різні політичні підстави [наприклад, 8, с. 424].

Розглянемо спочатку в загальних рисах історію Померанії. При цьому ми беремо до уваги, що Померанія (Помор'я) складається із Західного Помор'я і Східного (або Гданського) Помор'я. У кінці X століття Помор'я, населене переважно поморянами (польск. *pomorzanie*), увійшло до складу ранньфеодальної Польської держави [8, с. 35]. Пізніше Західне Помор'я під тиском данських, саксонських і бранденбургських феодалів потрапило в 1181 році в залежність від Священної Римської імперії. Після цього відбувалась германізація цієї території. За Західним Помор'ям закріпилася назва герцогство Померанія (*Pommern* (нім.)). До 1637 року в Померанії зберігалась місцева (слов'янська) князівська династія. За Вестфальським миром 1648 року Західна Померанія і частина Східної Померанії відійшли до Швеції, іншу частину Східної Померанії отримала Бранденбургсько-Пруська держава, яка оволоділа пізніше (1679, 1720, 1815 роки) усією Померанією, що склала основну частину території пруської провінції Померанія (адміністративний центр місто Штеттин) [5, с. 346; 8, с. 195].

Східне (Гданське) Помор'я було захоплене в 1308–1309 роках Тевтонським орденом, а під час Тринадцятирічної війни (1454–1466) завойовано Польщею. У кінці XVIII століття ця територія була приєднана до Пруссії. За Версальським мирним договором 1919 року Польща отримала велику частину Східного Помор'я, але без Гданського округу.

За рішенням Потсдамської конференції (1945 рік), Польщі були повернені її західні землі. При цьому польсько-німецький кордон був встановлений по річках Одер і Нейсе. Частина території колишньої пруської провінції Померанія (на захід від річки Одер) увійшла до складу НДР. Після об'єднання Німеччини в єдину державу в 1990 році ця територія увійшла до складу нової федеральної землі Мекленбург-Передня Померанія.

Таким є короткий огляд історії Померанії. Складним і суперечливим періодом історії Померанії є і період після об'єднання

німецьких держав в імперію (1871), коли мав місце опір польського населення проти германізації, за збереження польської мови, культури, близьких польському народу релігійних переконань, а також земель, що знаходилися у власності поляків (кінець XIX – початок XX віків) [10, с. 113–135; 11, с. 212].

Безперечно, складним в історії Померанії можна назвати і період нацизму (1933–1945). Слід згадати, наприклад, першу в Німеччині депортацію євреїв, яка відбулася в лютому 1940 року в місті Штеттині [8, с. 9]. Драматичною подією було також примусове переселення народів після закінчення другої світової війни, коли висілялися німці, що проживали на території Померанії на схід від річки Одер, а на їх місце заселялися поляки з Центральної та Східної Польщі [8, с. 9]. При цьому в Померанію були переселені і українці з областей Польщі, що межують з Україною. Це переселення здійснювалось в ході акції «Вісла» (1947), яка була завершувальним етапом примусової депортації українців 28 квітня – 12 серпня 1947 року з їх одвічних земель. Ця акція розроблялася і здійснювалася польською владою з офіційною мотивацією необхідності припинення діяльності українського підпілля на прикордонних територіях [2, с. 575]. Багато подій в історії Померанії могли замовчуватися істориками з Польщі та НДР в період з 1945 по 1989 роки [8, с. 423], а прагнення до всебічного вивчення історії і культури цієї території могло тоді розцінюватися як одна із спроб реваншизму [6]. Хоча, можливо, в істориків із ФРН могли бути різні цілі. Це і мрії про об'єднання Німеччини в єдину державу, і прагнення до мирного співіснування і співпраці різних народів, і збереження культурного надбання. Безперечно, якась інформація могла бути використана деякими політичними силами і для посилення протистояння двох політичних систем в Європі [7]. Наприклад, у ФРН в 50-і-80-і роки XX століття широко проводилася так звана «східнонімецька культурна робота». Відповідно до Закону ФРН «Про вигнаних» 1953 року, державні органи федерації і федеральних земель були зобов'язані зберігати і робити доступним для широких мас населення культурне надбання «німецького Сходу» [6, с. 62]. У радянських дослідженнях така діяльність визначалася як сприяння поширенню реваншистської ідеології [6, с. 62].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Померанія як територія неодноразово входила до складу різних держав, що відбивається на її внутрішньому житті, історії і культурі.

2. Окремі історичні періоди і події в історії Померанії є досить болісними з різних політичних точок зору і з точок зору різних народів, тому часто відомості про них обмежувались або замовчувались.

3. Мали місце також і думки взагалі не розглядати складні періоди історії, а також думки протилежні – розглядати історію об'єктивно, без вилучень.

4. У сучасний період спостерігається тенденція розглядати історію Померанії об'єктивніше, розуміти історичні події в контексті світогляду минулого, але ставитись до них, зважаючи на гуманістичний світогляд сучасності.

5. Під час вивчення історії Померанії і розгляду її культурно-історичних особливостей слід брати до уваги різноманітність точок зору і інтерпретацій конкретних історичних подій і періодів. При цьому деякі питання можуть залишатися дискусійними або допускати різні тлумачення.

Вивчення історії Померанії або ж її окремих аспектів у курсі лінгвокраїнознавства Німеччини має поряд із пізнавальним значенням ще й суттєве виховне значення, оскільки пізнання суперечливої території окремих територій і країн дозволяє з іншої точки зору поглянути на історію власної країни, краще зрозуміти історичні події, вчинки та висловлювання історичних особистостей, із розумінням ставитись до представників інших мов і культур, краще зрозуміти причини політичних подій сьогодення,

знайти шляхи порозуміння між країнами та народами.

Результати дослідження особливостей Померанії були б корисними для міждисциплінарних досліджень в історії, філології, політології, а також для теоретичних і практичних рішень в області міжкультурних стосунків для країн і окремих територій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Во имя мира. Международно-правовые проблемы европейской безопасности / Ред. кол. А.И. Иойрыш и др. М.: Наука, 1977. 191 с.
2. «Вісла», акція 1947. Енциклопедія історії України. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 1. С. 575.
3. Гуменюк З.В. Межкультурные особенности изучения истории Померании в страноведении Германии. Вестник гуманитарного научного образования. М., 2014. № 3(41). С. 22.
4. Клименко Б.М., Ушаков Н.А. Нерушимость границ – условие международного мира. М.: Наука, 1975. 168 с.
5. Поморье. Большая советская энциклопедия. М.: «Советская энциклопедия», 1975. Т. 20. С. 346.
6. Пустогаров В.В. Западногерманский реваншизм и международное право. М.: Наука, 1986. 112 с.
7. Устав Организации Объединенных Наций и Статут Международного Суда. Нью-Йорк: ООН, 1985. 120 с.
8. Pommern im Wandel der Zeiten / J.M. Piskorski (hrsg.). Szczecin, 1999. 458 s.
9. Pomorze pod zaborem pruskim / Kom. red.: Ciesielski Z. i.i. Gdansk, 1973. 160 s.
10. Potocki S. Opór Pomorza Gdańskiego przeciw germanizacji w końcu XIX i na początku XX w // Pomorze pod zaborem pruskim. Gdansk, 1973. S. 113–135.
11. Preussen: Chronik eines Deutschen Staates / W. Ribbe, H.-J. Rosenbauer (hrsg.). Berlin: Nicolai, 2001. 288 s.